

SOCIALNA MISEL

LJUBLJANA

L. V.

1 • 9 • 2 • 6

ŠT. 11.

VSEBINA 11. ŠTEVILKE Z DNE 1. NOVEMBRA 1926.

Članki in razprave:

Erjavec Fr.: K vprašanju brezposelnosti in izseljenštva pri nas	Stran	241
Lilleg M.: O francoskem sindikalizmu. (Konec prih.)	"	244
Dr. K. D.: Razvoj naših delavsko varstvenih ustanov	"	248
Radešček Fr.: Ideje in smeri na delu za zedinjenje. (Konec prihodnjč.)	"	254
Erjavec Fr.: Pregled zgodovine socialističnega gibanja med Slovenci. (Dalje prihodnjč.)	"	257

Pregled:

Politični pregled:

Zunanjepolitični dogodki. (Fr. S.)	"	260
Notranjepolitični dogodki. (Fr. S.)	"	260

Kulturni pregled:

Knjige Vodnikove družbe. (L. K.)	"	261
Literatura	"	261

Socialni pregled:

Delavska zbornica. (F. E.)	"	262
Socialno zavarovanje v Češkoslovaški. (—eš.)	"	262
Socialna politika v Uniji sovjetskih republik. (—eš.)	"	263
Retzbach, Leitfaden für die Soziale Praxis. (Fr. Erjavec.)	"	263

Gospodarski pregled:

K volitvam v Zbornico za trgovino, obrt in industrijo. (Fr. G.)	"	264
---	---	-----

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsakega prvega v mesecu. — Urejuje jo in oblastem odgovarja Fran Erjavec, na čigar naslov (Ljubljana, Poljanska cesta šte. 18) je pošiljati tudi rokopise. — Upravništvo je v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportажni oddelek, Poljanski nasip 2. — Za Italijo je poverjeništvu v Gorici, Via Carducci 2. Naročnina za vse leto znaša 50 Din, za Italijo 25 lir, za ostalo inozemstvo 60 Din. — Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Tiska jo Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, za katero odgovarja Karel Čech.

Fran Erjavec:

K vprašanju brezposelnosti in izse- ljeništva pri nas.

Gospodarska kriza, ki se najvidneje izraža vedno v trgovini, obrtu in industriji, napreduje pri nas od meseca do meseca in nikjer ni opaziti kakršnegakoli znaka, da bi se obrnilo v doglednem času na bolje. Neizogibna posledica vsake krize v trgovini, obrtu in industriji je pa brezposelnost. Ker so torej vzroki brezposelnosti v prvi vrsti gospodarskega značaja, leži tudi ključ do rešitve tega, morda sploh najvažnejšega našega socialnega vprašanja predvsem v področju gospodarske politike, zato je jasno, da bi morali naši socialni delavci posvečati tej tudi nekoliko več pažnje, nego jo pa posvečajo, kajti rezultati opazovanj gospodarskega polja nudijo nehoti tudi glavne direktive za velik del socialnega dela. In ravno slika, ki nam jo nudi danes naše narodno gospodarstvo, nam nedvomno kaže, da stoji vprašanje brezposelnosti v ospredju vseh naših socialnih vprašanj ter bo še tudi stalo vsaj za dogledno bodočnost.

Koliko imamo pri nas brezposelnih, ne ve nihče in je tudi vsaka cenitev precej brez vrednosti, kajti vsi organi (posredovalnice za delo, strokovne organizacije itd.), ki bi prišli pri cenitvi v poštev, so zaenkrat še tako nezadostni, da sploh ne morejo nuditi nobenih števil, ki bi imele kakršnokoli realno podlago. O ogromni večini delavstva namreč pri nas sploh nihče ne vodi nobene evidence ter jo zaenkrat tudi voditi ne more, zato bi bil tudi vsak poizkus ugotoviti vsaj približno število brezposelnih, popolnoma brezuspešen. Toda kdor pozna razmere na našem delovnem trgu, ve, da gre število brezposelnih samo v Sloveniji danes gotovo že v par desetisočev. In to je na narodnem telesu taka rana, da bi morali njenemu lečenju posvetiti vso svojo skrb. Kljub temu namreč, da je skrbstvo za brezposelne najmlajša panoga naše socialne politike in zato tudi še najmanj popularno, uvidevajo vendarle že prav povsod, da je delo prvi pogoj delavčevega življenja, a brezposelnost osrednji vir neštetih socialnih zel. Glede na to je tudi razumljivo, da stoji pri vseh naprednih državah v središču vsega modernega socialno političnega dela skrbstvo za brezposelne.

To skrbstvo sestoji iz dveh delov: iz posredovanja dela in iz podpiranja brezposelnih. Prvo je posredovanje dela, kajti edina naravna, nravna in trajna pomoč brezposelnemu je preskrba dela, dočim more in mora biti podpiranje brezposelnih le začasni izhod za silo. To načelo je sprejela vsa moderna socialna politika, desetletne izkušnje so pa ugotovile,

da morejo prvo nalogo uspešno izvrševati le javne paritetične posredovalnice za delo, a drugo nalogo zavarovanje za brezposelnost.

Pri nas smo po prevratu dobili le začetke organizacije posredovalnic za delo, na drugo pa resno sploh še nihče ni mislil, sicer je pa tudi neizvedljivo (tudi navadno podpiranje, če hoče biti količkaj smoteno, je neizvedljivo), dokler ni vsaj kolikortoliko izvedena organizacija posredovalnic za delo. Najvažnejša in najnujnejša naloga na polju skrbstva za brezposelne je torej izvedba organizacije posredovalnic za delo, katerih bi potrebovali v Sloveniji za prvo silo vsaj 7—9 (že Avstrija jih je pripravljala med vojno samo za Kranjsko 11). Več kot jasno je pa, da pri sedanjih političnih razmerah nanje še misliti ne moremo, kajti strokovno popolnoma nesposobno ministrstvo za socialno politiko je najprej z zakonom o zaščiti delavcev (iz l. 1922.) razdrlo dotlej njih dobro zasnovano notranjo organizacijo, zadnji državni proračun je pa kratkomalo ukinil še večino teh žalostnih ostankov nekdanjih dobrih početkov. Delavska zbornica skuša sicer s pomočjo nekaterih občin vzdrževati poprej državne posredovalnice, kar je gotovo hvale vredno že zaradi ohranitve kontinuitete, vendar so vse te posredovalnice v sedanji obliki precej problematične vrednosti. Prvi pogoji uspešnih posredovalnic za delo so namreč ti, da so to javni (državni ali pokrajinski) zavodi s paritetičnim sosvetom delojemalcev in delodajalcev (kot samo delavske institucije so se izjalovile povsod), da stoje pod strokovno res kvalificiranim vodstvom, kar ni danes nobena, da tvorijo medsebojno tesno zgrajeno enoto, kar je zgoraj navedeni zakon še prav izrečno razdril in da se izorganizirajo tudi na znotraj do konca, ker tvorijo v današnji obliki komaj prve početke. Vse kaže, da jih v tej edini pravilni obliki od države v doleden dobi gotovo ne dobimo, zato je edini izhod ta, da nam jih ustvarijo bodoče okrožne (oblastne) samouprave. To jim bo tem lažje, ker ne bodo zahtevale nobenih posebnih denarnih žrtev, kajti delavstvo že sedaj plačuje zanje več nego bi stale. Več kot samoobsebi umevno je menda, da se morajo nalašč za posredovalnice od delavstva pobirani prispevki (v Sloveniji letno okroglo 1.500.000 dinarjev) uporabljati res in edino v ta namen, dočim bi tvorila doslej nabrana glavnica zadostna sredstva za potrebne prve investicije. Tako so zanje dani vsi materialni pogoji, a njih smotrena organizacija bo glede na to, da se je izkazala državna uprava za popolnoma nekvalificirano, gotovo prva socialno politična naloga bodočih okrožnih samouprav.

Jasno je pa, da še tako dobro organizirane posredovalnice za delo pri nas zaradi neurejenih gospodarskih razmer ne morejo biti in še dolgo ne bodo kos brezposelnosti, zato bo vedno pereče tudi vprašanje podpiranja brezposelnih in vprašanje izseljeništvu. Podpiranje brezposelnih je gotovo tehnično najtežji problem socialne politike in kakor so pokazale dosedanje drage izkušnje drugod, je rešljiv le v obliki zavarovanja za brezposelnost, dočim je podpiranje v oblikah, s kakršnimi se je prakticiralo doslej pri nas, golo slepomišenje in potrata denarja brez vsake vrednosti za delavstvo v celoti. Toda zavarovanje samo je pa zaenkrat

še tudi neizvedljivo, ker manjkajo razen številnih drugih pogojev celo osnovni, to so posredovalnice za delo. Za silo bi bilo izvedljivo le komunalno zavarovanje v onih občinah, kjer posredovalnice delujejo, zaradi česar bi gotovo kazalo pritiskati na uvedbo komunalnih zavarovalnic za brezposelne. To bi bilo tem potrebnejše, ker bodo morale biti komunalne zavarovalnice itak predstopnja za organizacijo pokrajinskega zavarovanja, na katero edino moremo upati. To je realna pot do rešitve tega perečega vprašanja, dočim je golo zahtevanje podpiranja brezposelnih brezvsebinska fraza in zato tudi brezplošno. Če pa hočemo, da ne bomo ubili te prepotrebne institucije že v kali, mora biti pa seveda strokovno brezhibno pripravljena, kar je potrebno še posebe naglasiti zlasti zato, ker se je uvedla pri nas po prevratu praksa, da se socialno politična kvalifikacija meri po zmožnosti govorjenja na delavskih shodih.

Podobno je z izseljeništvom, ki je v najtesnejši zvezi z brezposelnostjo. Izseljeništvu je odprta rana na narodnem telesu, zato ga ne smemo nikdar podpirati, a ker je pri sedanjih razmerah pri nas neizogibno, gre za to, da ga organiziramo, ker moremo le na ta način vsaj nekoliko paralizirati njegove kvarne posledice. Toda izseljeništvu je tako mnogostranski problem, da ga nikdar ne more izvesti en sam činitelj. Popolnoma zgrešena in naravnost škodljiva je bila zato pot, ki jo je ubrala Delavska zbornica za Slovenijo ob priliki zadnjih redukcij v revirjih TPD. Tedaj je DZ kar na lastno pest in odgovornost preskrbela transporte več stotin rudarjev v Francijo in to brez smotrene izbire, brez zadostne priprave in brez sodelovanja činiteljev, ki prihajajo pri izseljeništvu mnogo bolj v poštev nego DZ, v katere delokrog spada gotovo kontrola izseljeništvu, nikakor pa ne izvrševanje izseljeniških poslov. Pri izseljeništvu sta najvažnejša dva momenta, namreč organizacija izseljevanja in skrb za izseljence. Za naše razmere bi morali voditi skrb za smotreno organizacijo izseljencev le pokrajinski osrednji uradi posredovalnic za delo s sodelovanjem raznih drugih institucij, dočim bi morala imeti v rokah skrb za izseljence, brez katere si izseljeništvu sploh ne morem misliti, posebna uradna ali zasebna institucija z najtesnejšim sodelovanjem in podporo državnega konzularnega aparata in cerkvenih organov. Največji narodni in socialni greh je namreč, skrbeti le za to, da pridejo brezposelni čez mejo, potem jih pa prepustiti njih usodi, kar se dejansko danes navadno godi in to predvsem zaradi brezbriznosti našega konzularnega aparata.

To nekako bi bile osnovne točke za organizacijo skrbstva za brezposelne pri nas, podrobnosti spadajo pa v specialne razprave. Vprašanje je postalo pri nas že tako pereče, da ne more nihče več mimo njega, toda do njegove rešitve bomo prišli le tedaj, če smo si na jasnem glede konkretnih oblik reševanja in če začnemo te oblike tudi organično realizirati, vse drugo je le besedičenje. Bojim se pa, da v tem pogledu ne moremo po dosedanjih izkušnjah pričakovati od države ničesar in da bo treba počakati vsaj na pokrajinske samouprave, zato bi bilo v največjem interesu delavstva, da tudi ono dvigne svoj glas vsaj za ta surogat avtonomije.

Milan Lilleg:

O francoskem sindikalizmu.

(Študija.)

(Nadaljevanje.)

Pelloutier je bil velik agitator ideje generalnega štrajka, in posebno Aristide Briand (!), ki se je pozneje nagibal bolj k reformiranemu generalnemu štrajku, je naravnost mojstrsko propagiral »la grève generale« — generalni štrajk. Sorel in tudi pripadniki »du Mouvement Social« pa so odločno zastopali mišljenje, da generalni štrajk nikakor ni samo »une simple insanté anarchiste«, kakor se je to običajno trdilo. Sorel celo poudarja, da ni več daleč trenotek, ko se ne bo našlo boljše metode, kakor definirati socializem z generalnim štrajkom, in po njegovem mnenju bo potem potrebno, da se bodo morale vse socialistične studije vršiti v smeri sindikalističnega gibanja. Po njegovem naziranju naj doprinese generalni štrajk dokaz, da se je že končala doba političnih revolucij. In ako Sorela vprašamo, kaj da bo sledilo generalnemu štrajku, nam odgovori, da »družabni red, organiziran po načrtu produkcije, torej popolna in resnična socialistična družba«.

Lagardelle razločuje dve vrsti sindikalističnega generalnega štrajka. Kot ukinitve dela pomeni generalni štrajk akcijsko sredstvo za ustavitev ekonomskih ugodnosti. Potem pa je generalni štrajk tudi socialna revolucija, ki prevrže celotni kapitalistični režim. Ni to politična revolucija, ki s sredstvi modernega pučizma in s pomočjo orožja skuša odstaviti vlade, temveč je to splošna in vsestransko izvedena prekinitve dela. Radi te popolne prekinitve dela in zastoja vsake produkcije se mora obstoječa moderna človeška družba spremeniti v proletarsko in socialistično. Delavci bodo prevzeli v svoje roke produkcijska sredstva kakor: zemljo, posestva, tovarne, trgovine, stroje itd. ter bodo vsako individualno lastnino spremenili v socialno. Ustrezno obstoječim zaprekam, katere bo treba premestiti, se bo odigral generalni štrajk z večjo ali manjšo uporabo sile, kajti pravo do revolucije in pravo do upotrebljanja sile smatrajo sindikalisti za svoje popolno in neovrgljivo pravo.

O časovni dobi pa, v kateri naj se izvede razlaščujoči generalni štrajk in v kateri naj se kapitalistični družabni red spremeni v socialističnega, si pa sindikalisti sami ne polagajo nikakega računa, »Nobena človeška moč ne more določiti niti dneva niti epohe« (Griffuelhes). Po Lagardellu je ta termin odvisen od moralne in materialne sposobnosti delavstva. Ta poslednja revolucija bo uspeh vednih in dolgotrajnih poizkusov. Zaradi tega cilja treba vzgajati za ta namen najsposobnejše in najzmožnejše proletarske elemente, ravnotako pa se mora pridobiti nosilce bajonetov, da se ti ne bodo obrnili proti proletarijatu, temveč proti buržuaziji. Zelo širokopotezna akcija in proletarska vzgoja morajo podkrepiti idejo generalnega štrajka in vzpodbujati delavca k direktni

akciji; to je poskušal uresničiti predvsem Sorel v svoji knjigi »Réflexion sur la violence«, v kateri obširno razvija svojo teorijo sindikalističnega mitosa, ki naj bo ideološka podlaga praktičnega udejstvovanja ter gonilna in vzpodbujevalna moč k uresničenju generalnega štrajka.

V tem pogledu pa je Sorel velik optimist. In akoravno je že izkušnja pokazala, da mitos generalnega štrajka kot simbol kapitalističnega zloma močno vpliva na dvig revolucionarne zavesti proletariziranega delavstva, se le jako malo sindikalističnih voditeljev pridružuje Sorelovemu optimizmu. Tu so pač še mnogi važni in vplivni momenti, katere Sorel v svojem navdušenju podcenjuje ali celo čisto prezre.

Kaj pa sledi razlaščajučemu generalnemu štrajku in na kateri bazi se potem razvija novi družabni red? Vsekako nastopi potem nova sindikalistična država. Ekonomskih privilegijev potem ni več in vsaka podjetniška ali vladna avtoriteta preneha. Vsi postanejo producenti in vsi delujejo za vse. O bodočem organiziranju dela pa si sindikalisti ne belijo preveč glave, saj vendar nameravajo zavzeti dosedanja mesta že organiziranega kapitalističnega družabnega reda. »Vse to je pač odvisno od revolucionarne izobrazbe proletariata« (Sorel). Pelloutier si tu predstavlja nekak »ekonomski federalizem, ki bo respektiral avtonomijo individualizma in se bo tvoril iz proste združitve prostih in svobodnih delavcev. Vladala bo popolna svoboda pogodb, vsaka sila bo izključena, medsebojni človeški odnošaji se bodo urejevali v zmislu mutualizma, vsaka zavist in neprijaznost bo prestala in vsi bodo svojo pravo srečo uživali v popolni prostosti in enakosti.« Produkcijo in razdeljevanje prevzamejo svobodne delavske zveze in strokovne delavske organizacije in zadruga bodo tvorile podlago bodoče človeške družbe. Da pa bodo te strokovne delavske organizacije tudi resnično in uspešno sposobne voditi produkcijo, treba že sedaj pripravljati delavce za te vodilne funkcije, in sicer moralno, tehnično in upravno. Moralno z ozirom na kolikor moči razvit čut odgovornosti, tehnično na ta način, da ostane delavec v vedni zvezi z najmodernejšimi strokovnimi iznajdbami, in končno upravno zato, da bo delavec usposobljen prevzeti vodstvo sedanjega kapitalističnega aparata ter ga tudi obvladati.

Brezdvomno moramo sindikalizmu pripoznati, da je v marksističnem historičnem raziskovanju bil plodonosen posebno radi tega, ker se je skušal uglobiti v najbolj komplicirane sestavine socialnega življenja in njegovega izražanja. Pri tem je odkril in razjasnil mnogo različnih in zanimivih pojavov (razredni boj, formacijo mitosa, vplive mitosa itd.). Zavedati pa se moramo, da pripušča sindikalizem v svojem raziskovanju mnogo nepravilnih zaključkov, ki lahko vodijo do nesporazumov in velikih bistvenih nasprotstev. Že v metodi sami najdemo nasprotstva radi vzporedbe historičnega materijalizma in idealizma. Dočim smatra sindikalizem marksističnega naziranja svojo ideološko zgradbo samo za funkcijo svoje materijalne podlage, propagira istočasno in opozarja na obstoječa razredna nasprotstva. Toda idealizem revolucionarnega sindikalističnega

naziranja je po svoji spontanosti preveč vpliven, da bi mogel tvoriti samo nekaj jez v toku proletarskega razvoja.

Dekadenca buržuazije, do katere je prišlo radi vpliva demokracije in radi vpliva demokracije in konzumentne morale, je sindikalistom neovrgljiva dogma. Demokracija in buržuazija so kulture uživanja. Dekadenco buržuazije pa se da ustaviti samo od zunaj s pomočjo kakih političnih vojn ali pa iz notranjosti s pomočjo proletarskih revolucij. Prvo se je dogodilo in obenem pokazalo, da se je dekadenca umaknila novi buržujski pregrupaciji.

Revolucionarni razredni boj, katerega podpira ideja jakega in izrazitega razrednega nasprotstva, mora donesti končno emancipacijo podjarmljenih razredov delojemalcev, ki jih podjetniki izkoriščajo. V tem pogledu so prevzeli sindikalisti marksistično vrednostno in nadvrednostno teorijo ter tudi teorijo o izkoriščanju. (Wert- und Mehrwerttheorie und die Ausbeutungstheorie.) Materijalno delo se navaja kot edini produkcijski faktor. Vsak dobiček podjetnika je po njih naziranju neupravičeno pridobljena dobrina. Tu namreč sindikalisti popolnoma pogrešno merijo duševno, vodilno in organizatorno delo podjetnika po merilu materialnega dela, in to je ena izmed velikih pogrešk sindikalizma.

Nikakor pa niso sindikalisti pripadniki anarhističnega individualističnega naziranja, kajti oni nočejo razkosati organizacije in tudi nočejo neorganiziranega stanja. Sindikalizem kot teorija edinole ne priznava velikih socialnih enot, kakor so to narod ali pa država, ustavi pa se pred ustanovami, ki so se ustvarile v okviru ekonomije in dela. Državi hočejo odvzeti avtoriteto, s katero nameravajo prepojit budoči produkcijski razred. Tu se jasno pokaže njih pretiran in napačen optimizem, ker verujejo, da je urejeno razvojno življenje človeštva možno, ne da bi bilo nadzorovano od državne avtoritete. Po njih naziranju je država ter tudi demokracija kot vladanje naroda le nekaka formalna, zunanja definicija, kajti v svojem bistvu je to vseeno le vladanje enega razreda: buržuazije. Sindikalisti pa trdijo, da bi morali delavci, ki tvorijo veliko večino državljanov (?), biti že po republikanskem načelu oni, ki vodijo državo. Da temu ni tako, je po Challayeju krivo »pomanjkanje energije, izobrazbe in zanemarjanje politične akcije. Razumljivo je, da se sindikat kot ekonomska šola brani vsakega političnega udejstvovanja; da pa sindikat prepoveduje tudi delavcu politično udejstvovanje, to je nerazumljivo predvsem radi tega, ker je vendar politična akcija prav tako važno in vplivno orožje, kakor akcija sile.«

Skoro nerazumljiv pa nam je Georg Sorel, ki se kot moralist opira na čustveno življenje, on, ki visoko ceni ženo in rodbino, a istočasno propagira najekstremnejši antipatriotizem. On loči patriotizem konzumentov od patriotizma producentov, ter le-tega zagovarja, ker sloni na nacionalni produkcijski sili ter tudi na nacionalni posesti. To naj bi bil patriotizem delovnega razreda, in sicer nekaj »socialističnega nacionalizma«, ker meri na zaščito produktivnih dobrin.

Sindikalističnemu antipatriotizmu manjka vsak zmisel za resničnost. Malo je verjetno, da bi se doba narodov zelo kmalu umaknila dobi razredov. Isto tako se ne more reči, da delavci ne bi bili deležni materialnih dobrin naroda. Saj je vendar ekonomski položaj delavca odvisen od nacionalnega blagostanja: ljudska šola mu daje prvo naobrazbo, a državne šole ter druge institucije dajejo delavstvu gotovo kulturo in gotovo kulturno stopnjo, ki ima vedno narodni značaj in ga delavec ne more zanikati.

Sindikalistična filozofija boja zahteva boj na ekonomskem polju produkcije in v okviru socialnega razreda, ne pa v trgovini ali nacionaliteti. Dalje smo pa tudi videli, koliko važnost da polagajo sindikalisti na strokovne organizacije delavstva. Delavska zveza naj bi bila šola nove proletarske nravnosti. Ona naj daje in vzgaja v delavcu solidarno zavest, kakor tudi intelektualno in tehnično izobrazbo. Sorel namerava ustvariti iz delavca, ki v avtomatičnem in stupidnem delu v tovarni izgubi vsako veselje do dela, novega delavca, ki naj bo enak umetniku. Taki »artistes artisans« — umetniki-delavci — naj bodo produkt intenzivnega zaposlenja delujočega človeka z materijo. Vse to naj bi se vršilo radi tega, da se delavec izuči dela, katero vrši sedaj še podjetnik, katero pa bo moral končno vršiti delavec sam, in sicer takoj, ko se podjetnikom odzamejo podjetja, torej takoj ko bo resnično izveden generalni štrajk. Okoli teh problemov so se razvila zelo obširna razpravljanja in to prav posebno v krogu socialno-ekonomskih znanstvenikov, ki se ne priznavajo k sindikalističnim načelom. Končno je to stvar naziranja, katera organizacija več vpliva in učinkuje na usposobljenje delavca: ali sindikat, ali zadruga ali druga strokovna oblika. Gotovo pa je, da niso niti sindikati, niti zadruge praktično ona popolna šola, ki bi dala delavcu potrebno praktično izobrazbo. Kajti verjetno je, da delavec, ki bo stopil na mesto takega podjetnika, napravi iste in slične napake, kakršne je delal podjetnik sam in so jih delavci sami prej kritikovali.

Po svojih sredstvih in metodah je sindikalistična direktna akcija neekonomska in tudi nemoralna. Brezdvomno sicer ima delavec pravico, da si svoje eksistenčne pogoje izboljša in da dvigne svoj kulturni nivo. V tem stremljenju naj bi mu pa pomagala državna zakonodaja o delu, toda tu so še vedne omejitve: tehnične, državno-administrativne, pa tudi s strani delavcev in delodajalcev.

Ideal sindikalistične direktne akcije pa je generalni štrajk. S to idejo stoji in pade francoski revolucionarni sindikalizem, kajti generalni štrajk je teoretični in logični višek sindikalistične ideologije. »V sociološkem pogledu je generalni štrajk za sindikalistične sistematike konsekvence, okvir in dovršitev pravilnega marksističnega naziranja o zgodovini in bodočnosti proletarijata« (Gottsched). Po Marxu je ustvarila kapitalistična gospodarska forma novi razred: proletarijat. Toda, med »proletarijatom, ki ne poseduje ničesar, in med kapitalistom« so še drugi členi. Zgodovinski razvoj nam je pokazal, da se akumulacija kapitala in koncentracija

podjetij ni vršila v oni smeri, kakor si je to predstavljal Marx. Prezrl je razne vplivne tendence, ki nasprotujejo tem koncentracijskim tendencam, to je na primer razmah akcijskih družb, zadrug in še mnogih drugih momentov. V svoji kritiki sindikalizma se Challeye pridruži mnenju Bernsteina, ki ugotavlja: »Ako industrijski delavci sami ustavijo svoje delo proti volji vseh ostalih društvenih skupin, kakor poljedelcev, trgovcev in malomeščanov, potem se njih naporji morajo izjaloviti pred odporom države, ki mora s pomočjo večine ostati bogata in močna.« Zadnji angleški generalni štrajk, katerega levica označuje kot sramoto v zgodovini angleškega delavskega gibanja, nam popolnoma jasno predočuje, kako da se država z vsemi svojimi močmi in sredstvi bori proti revolucionarnim tendencam. (Cilj zadnjega generalnega štrajka v Angliji sicer ni bil revolucionaren, pač pa je bilo revolucionarno sredstvo, katerega se je posluževalo vodstvo štrajkujočih.)

(Konec prihodnjič.)

Dr. K. D.:

Razvoj naših delavsko varstvenih ustanov.

(Konec.)

S posebno »Uredbo o razdelitvi države v okrožja inspekcij dela za nadzorstvo parnih kotlov« z dne 25. avgusta 1922 je bilo ustanovljenih za vso državo 9 okrožij.

To stanje je ostalo nespremenjeno do dne 16. marca l. 1926., ko je ministrstvo s posebno uredbo ukinilo tri ekspoziture (Tuzla, Čačak in Skoplje) nadzorništva dela, nadzorništvo parnih kotlov in specialno nadzorništvo pomorske plovbe (na Sušaku). Ostalo je po tej uredbi torej deset okrožnih nadzorništev dela in ena ekspozitura, dalje osem nadzorništev parnih kotlov, eno nadzorništvo rečne plovbe (Belgrad) in eno nadzorništvo pomorske plovbe (Split). Obenem je bilo število osebja, ki že itak dotlej ni zadostovalo za točno izvrševanje službe, občutno zmanjšano. Mnogo uradnikov je bilo odpuščenih, oziroma upokojenih. Po izvršeni redukciji, ki se je izvršila baje iz vzrokov varčevanja, je bilo stanje v obeh slovenskih okrožnih nadzorstvih dela sledeče: v Ljubljani je ostal en nadzorni organ (prej dva) in dva pisarniška uradnika, v Mariboru pa en nadzorni uradnik (mesto dveh prej) in en sam pisarniški organ. Pri tem treba ugotoviti, da je ljubljansko obrtno nadzorništvo imelo že pred vojno vedno vsaj dva nadzorovalna uradnika, po prevratu pa razen nadzornika začasno celo po dva, oziroma tri pomočnike. S sedanjim številom uradništva je vsako redno in uspešno delovanje silno otežkočeno, na razvoj intenzivnejšega poslovanja pa ni mogoče niti misliti. Področje inspekcije je ostalo namreč povsem isto. Odpadlo je od bivše Kranjske sicer okrajno glavarstvo Postojna in pa mesto Idrija, povečalo se je pa ozemlje za okrajni glavarstvi Laško in Brežice. Današnje stanje industrije

in obrti napram predvojnemu stanju je neprimerno večje tako, da se je obseg uradnih poslov nesorazmerno povečal. K temu pride še okolnost, da so se tudi naloge inspekcije dela v mnogih bistvenih ozirih razširile in narasle. Zato je ta poslednja redukcija za obe naši nadzorništvi naravnost katastrofalnega pomena. Že bližnja bodočnost bo pokazala vse slabe posledice pretiranega in neutemeljenega »varčevanja«.

Z zakonom o inspekciji dela je bila nadzornikom priznana pravica kaznovanja vseh prestopkov tega zakona. Kasneje se je z zakonom o zaščiti delavcev z dne 28. februarja l. 1922, ta pravica v marsičem še razširila. Odslej izrekajo nadzorniki sami neposredno kazni in je posredovanje političnih upravnih oblastev s tem postalo nepotrebno. Za opustitev predpisanih poročil je določena globa do 300 Din, za preprečevanje ali onemogočanje izvrševanja službe in za neizvršitev nalogov pa do 5000 Din. Zakon o zaščiti delavcev pozna globe do 20.000 Din in celo zaporne kazni do treh mesecev. Pritožba gre na ministrstvo za socialno politiko in ne več, kakor dotlej, na redno sodišče. Pravica kaznovanja je nadzornikom važen pripomoček, da morejo uveljaviti svojo avtoriteto napram neposlušnim podjetnikom, z druge strani je pa nevarno orožje, ki lahko vodi do pretiravanja. Pravniško je pa obstoječe stanje (ena sama prizivna stopnja in pa dejstvo, da je inspektor dela »iudex in sua causa«, naredbodajalec in sodnik obenem) malo zadovoljivo. Ker so skoro vsi nadzorniki tehniki, posamezni uradi pa nimajo potrebnih pravnikov, je ta nedostatek še občutnejši.

V ostalem se z zakonom položaj nadzorništva dela, katerega je ustvarila uredba, ni mnogo spremenil. Izvršile so se pa obenem važne spremembe v notranji organizaciji službe. Osrednje nadzorništvo dela, ki je prej tvorilo poseben oddelek ministrstva, je bilo podrejeno oddelku za zaščito delavstva. Ustanova, ki je v par letih obstanka dosegla nesporne uspehe, je bila izročena birokratizmu, ki je vsako inicijativno in strokovno zmiselno delovanje zatrl v kali. Inspekcija dela je izgubila svojo izrazito socijalno-varstveno noto, a sami inspektorji so svoj odlični in ugledni značaj delavskih zaupnikov zamenjali s položajem navadnih upravnih uradnikov.

Poglavitna naloga nadzornikov dela je uradovanje na licu mesta, to je v obratovališču samem. Zakon predpisuje, da je treba vsak obrat letno v s a j d v a k r a t pregledati. O priliki nadzora treba ugotoviti, če so delovni prostori primerni, dovolj prostorni, svetli in zračni, če so vse naprave, zgradbe in stroji varno postavljeni, tako da ne ogrožajo zaposlenih oseb. Nedostatke mora podjetnik na poseben pismen nadzornikov odlok odpraviti. Kot normativ je izdalo ministrstvo poseben pravilnik »o tehničnih in higijenskih varnostnih odredbah v podjetjih« z dne 25. okt. l. 1921. in dodatek k istemu z dne 12. decembra l. 1924. V kolikor ta pravilnik in drugi še veljavni zakoni in predpisi ne predpisujejo izrečno, kaj je v konkretnem slučaju potrebno, mora to nadzornik po svoji uvidevnosti določiti. Posebno važno je sodelovanje nadzornikov pri komisijskih ogle-

dih novih obratovališč, katera naj obrtna oblast šele odobri. Dočim je pri starih, že obstoječih podjetjih zelo težko doseči, da bi povsem odgovarjala vsem zakonskim predpisom, je učinkovito vplivanje na modernim zahtevam odgovarjajočo ureditev novih obratov lažje izvedljivo. Tudi pri ogledih za ugotovitev krivde pri težjih obratnih nezgodah je mogoče nedostatke odstraniti. Pri tej priliki treba ugotoviti, da se splošno stanje naših industrijskih in obrtnih obratovalnic sicer polagoma, a stalno izboljšuje. K temu je v zelo veliki meri pripomoglo dosledno in strogo nadzorovanje obrtnih nadzornikov. Prepričanje pa, da je moderno in vsem varstvenim predpisom odgovarjajoče urejen obrat tudi ekonomsko in tehnično najpopolnejši, pri večini naših podjetnikov žal še ni prodrlo. Zato tudi delavsko varstvene predpise običajno občutijo kot nepotrebno zlo in se jim često na vso moč izogibljejo ali celo upirajo.

Nadzorniki dela nadalje posredujejo pri stavkah, mezdnih gibanjih in izporih, če ena od obeh strank to želi. Nadzorniki sprejemajo pritožbe delavstva, tudi poedincev in vajencev, varujejo delavske obratne zaupnike, kjer obstoje, nadzorujejo izvrševanje predpisov o dnevnem delovnem času, o nedeljskem počitku, o zaposlovanju žensk in mladoletnih. V njihovo pristojnost spada tudi izdajanje mnenj in evidenca inozemskih delavcev ter omejeno izdajanje dovoljenj za njihovo zaposlenje (do enega leta). Poleg tega morajo voditi točno statistiko o svojem poslovanju, kot je gori opisano. Vendar je ta statistika jako nepopolna, ker se pač nanaša samo na nadzorovane obrate. Razen tega je iz letnih poročil, ki jih izdaja ministrstvo, razvidno, da se vodi po nekaterih inspekcijah precej površno, tako da ji je težko povsem verjeti. Če naj ta statistika ima splošen pomen za strokovno znanost in širšo javnost, bo treba vsekako statistične posle tako urediti, da bodo inspekcije vršile na primeren način vsaj v glavnih potezih statistiko tudi za obrate, ki v poročevalskem letu slučajno niso bili pregledani.

Upliv delovanja nadzornikov dela je zelo velik, čeprav morda ni viden na prvi pogled, posebno ne v pokrajinah, kjer je ustanova stara komaj par let. Vendar kaže statistika nezgodnih slučajev, da obratne nesreče v severnih pokrajinah stalno pojemajo, osobito težje in smrtne. Da se ipak število nezgodnih prijav veča, je pa vzrok ta, da je organizacija delavskega zavarovanja v nekaterih delih države, zlasti na jugu, šele v povojih in da se z večjim številom zavarovanih delavcev veča tudi število prijav o nezgodah. Delavstvo se samo dovolj ne zaveda velike važnosti nadzorstva dela in koristi, ki jo ima od nje. Ta je dvojna. Neposredna: v varstvu njihovih socialnih pravic in v odstranjevanju higijskih in tehničnih nedostatkov; posredna: v tem, da že sam obstoj teh delavsko varstvenih uradov upliva na podjetnike in preprečuje znatnejše izkoriščanje in oškodovanje zaposlenega delavstva. Treba je primerjati samo naše delavnice, tovarne in razmere, v katerih živi naše delavstvo, z onimi v Srbiji in v Makedoniji, kjer obrtnih nadzorništev niso poznali, pa se vidi ogromna razlika. Da je tu upliv obrtnega nadzorništva največ pripomogel

k izboljšanju razmer, je očitno. Seveda je pa tudi tu razredna zavest delavstva pravi pogoj napredka.

Čeprav je naš zakon o nadzorstvu dela v splošnem ugodnejši, nego je bil stari zakon o obrtnih nadzornikih, je vendar v marsičem še potreben reform. Predvsem je nujno potrebno, da se kompetenca inspekcij raztegne tudi na rudniška in državna železniška podjetja, oziroma naj se ustanove specialne ustanove z istim delokrogom. Dalje treba nadzornikom dati vse znake pravih samostojnih oblastev, tako tudi izvršno pra-

Pregled delovanja vseh nadzorništev dela v državi.

Poročevalsko leto		1920	1921	1922	1923	1924	1925
Število poslujočih inspekcij		12	13	16	10(4)	10(4)	10(4)
Nadzorovanih obratov		1.138	6.726	7.670	7.972	8.146	9.079
Od teh je bilo tovarn		279	890	1.101	1.786	1.793	1.633
V nadzorovanih obratih je bilo zaposlenih delavcev		36.027	101.867	128.733	168.477	175.607	146.720
Od teh je bilo	moških	28.313	86.347	110.269	142.470	149.971	120.585
	žensk	7.714	15.520	18.464	26.007	25.636	26.135
Obratna motorna moč v k. s. (HP)		99.466	333.455	197.745	221.703	378.502	270.046
Ugotovljenih nedostatkov v pregledanih podjetjih		2.021	11.779	12.462	16.055	15.750	12.910
Prijavljenih obratnih nezgod		836	2.451	2.715	6.295	7.297	8.135

vico. V notranji ureditvi treba pomnožiti število nadzorniškega osebja, posebno »pomočnikov« iz delavskih krogov, katere pozna že naša »uredba«. Uradno pisarniško delo je treba zmanjšati na minimum, odvzeti inspekcijam vse birokratske posle, ki ne spadajo v njihov delokrog (n. pr. zlasti inozemske delavce) in vse delovanje osredotočiti na zunanje poslovanje, da se pregleda čim večje število obratovalnic. Le pogosto in redno nadzorovanje more roditi zaželjene uspehe. Vsaka odredba mora biti izvršena, zato je stalno nadzorstvo potrebno. Osobju treba dati priliko, da se strokovno spopolnjuje potom knjig in revij ter da na študijskih potovanjih v inozemstvu spozna moderno ureditev delavsko varstvenih institucij. Da se nadzorniki seznani z razmerami v inozemstvu, je nujno potrebno izmenjavanje naših organov s tujimi. Naša država je industrijsko zelo slabo razvita. Stanje varnostnih naprav je preprosto, socialni po-

ložaj delavstva pa povsem nezadovoljiv. Pri zboljševanju teh neurejenih razmer čaka ravno inspektorje dela velika in važna naloga.

V to svrho treba zlasti znatno zvišati število nadzorstvenih okrožij v državi, ker je sicer intenzivno delo pri sedanjih velikih okrožjih nemogoče. Potne in druge kredite treba izdatno povečati, da se ne bo dogajalo, da izvestja posameznih inspekcij poudarjajo, da se zaradi pomanjkanja sredstev delovanje ni moglo razviti, kakor bi bilo potrebno. V letnem poročilu za l. 1925. ugotavlja osrednje nadzorništvo samo, da se je izvršilo

Pregled delovanja nadzorništva dela v Ljubljani.

Poročevalsko leto		1920	1921	1922	1923	1924	1925
Nadzorovanih obratov		522	859	490	346	872	937
Od teh je bilo tovarn		58	95	61	101	109	99
V nadzorovanih obratih je bilo zaposlenih delavcev		4.540	10.041	5.238	9.643	13.827	15.281
Od teh je bilo	moških	3.290	6.726	3.864	6.464	10.098	10.927
	žensk	1.250	3.315	1.374	3.179	3.729	4.354
Obratna motorna moč v k. s. (HP)		5.337	18.358	5.183	13.814	24.310	27.472
Ugotovljenih nedostatkov v pregledanih podjetjih		884	1.425	1.087	586	1.085	2.078
Prijavljenih obratnih nezgod		540	592	960	1.484	1.359	1.109
Rešenih uradnih spisov		3.102	3.680	—	5.082	7.076	7.737
Potnih dni izven urada		215	104	153	138	250	248½

komaj eno osmino vseh poslov, ki jih zakon predpisuje. In kljub temu je bil proračun za l. 1926./27. ogromno znižan, število uradov zmanjšano, številni neobhodno potrebni uradniki pa odpušteni.

Da je v organizaciji te prevažne socialne ustanove mesto razvoja in napredka opaziti samo popolno mrtvilo, dokazuje že navedeno uradno izvestje samo. Tam pravi osrednja inspekcija to-le: »Pravilniki, katere predvideva zakon o varstvu delavstva, tudi v tem letu (1925) niso bili izdani, tako da je bilo to delodajalskim organizacijam v povod, da so trdile, da je ta zakon neizvedljiv.« Ta ugotovitev po preteku štirih let, odkar je zakon v veljavi, jasno kaže absolutno pomanjkanje iniciativnosti ministrstva. Da tudi prošlo leto ni bila sklicana v zakonu predpisana

vsakoletna konferenca vseh inspektorjev dela, in sicer »iz vzrokov varčevanja«, ni čudno. Novih delavsko varstvenih zakonov zadnje leto tudi ni prineslo. Tudi številne meddržavne zaščitne konvencije niso bile ratificirane.

Vedno znova se pojavljajo načrti, da se odpravi ministrstvo za socialno politiko in z njim vred seveda tudi nadzorništva dela. V industrijsko nerazvitih pokrajinah, kjer je stanovska in strokovna zavest delavstva še neprebujena, smatrajo to institucijo za nekaj nepotrebnega.

Pregled delovanja nadzorništva dela v Mariboru.

Poročevalsko leto		1921	1922	1923	1924	1925
Nadzorovanih obratov		33	175	213	655	1.292
Od teh je bilo tovarn		22	117	62	89	100
V nadzorovanih obratih je bilo zaposlenih delavcev		1.847	4.028	6.784	9.252	10.108
Od teh je bilo	moških	1.292	3.096	4.908	6.549	7.255
	žensk	555	932	1.876	2.703	2.853
Obratna motorna moč v k. s. (HP)		15.369	21.254	9.790	67.060	83.597
Ugotovljenih nedostatkov v pregledanih podjetjih		142	234	121	272	863
Prijavljenih obratnih nezgod		424	737	1.337	1.311	904
Rešenih uradnih spisov		626	1.010	1.760	5.149	5.827
Potnih dni izven urada		—	—	116 ^{1/2}	158	176

celó škodljivega. Morda bi delavstvo na jugu naše države, ki je vajeno izkoriščanja in izrabljanja, lahko pogrešilo ta varstveni urad, naše slovensko delavstvo bo prav kmalu bridko občutilo to izgubo. Letno poročilo ugotavlja, da so krediti že v preteklem letu bili premajhni in da bo treba iz delokroga inspekcije odstraniti mnoge posle, če se krediti še zmanjšajo. Tako n. pr.: posredovanje pri stavkah, pri volitvah delavskih zaupnikov in pri zaposlovanju inozemcev. Vendar, dočim je zadnje res čisto policijsko-upravni posel, spadata ostala dva nedvomno med bistvene naloge inspekcije. Izgleda, da se v ministrstvu pojavlja tendenca, ves njen ustroj predrugačiti in napraviti iz nje čisto tehničen in statističen urad, odstraniti pa vse socialno zaščitne posle. Prvi korak k tej preobrazitvi

je opaziti v pretirani in docela neutemeljeni redukciji sredstev in osebja, ki preti postati katastrofalna. Eno je gotovo: v sedanjih razmerah, s sedanjim osebjem in s sedanjimi sredstvi je vsak napredek nemogoč, uspešno poslovanje v dosedanjem obsegu pa skrajno ogroženo, če ne sploh nemogoče. To bodo pokazala že prav kmalu uradna letna poročila.

Pri tej priliki treba ugotoviti, da so si za organizacijo te važne socialne ustanove pridobili ravno Slovenci največjih zaslug. Zato mora nazadovanje in mučno životarenje nekdanje tako krasne se razvijajoče institucije ves slovenski narod, ki vé ceniti njeno potrebnost in koristnost za celokupnost, prav posebno hudo občutiti.

Fran Radešček:

Ideje in smeri na delu za zedinjenje.

(Nadaljevanje.)

Prostovoljstvo.

a) V Srbiji.

Misel, ki je že od vsega početka prevladovala v Srbiji, je točno interpretirala Rusija s svojim »vetom« v važnem, zlasti za Slovence usodnem mednarodnem diplomatskem aktu, v londonski pogodbi, spomladi l. 1915. Po tem »vetu« bi Srbija ne smela dobiti v svoje nove meje nič več kot 400.000 katoličanov. Zato tudi Srbija prvotno ni hotela sprejemati v svojo redno vojsko Slovencev in Hrvatov, ampak jih je enostavno pošiljala v irregularne čete, med komitaše. Kaj je pomenjalo to za inteligenta s čutom za dostojanstvo in pravico, ve le tisti, ki je sam okušal te vrste prostovoljskih dobrot.

Ta odpor proti sprejemanju Slovencev in Hrvatov v srbsko vojsko je imel torej povsem politično ozadje in je ostal do današnjih dni, ko je tak »veto« v naši vojski omejen le bolj na vodilno oficirstvo in generalstvo, kjer ni ne Slovencev ne Hrvatov.

Po ponovnem zavzetju Belgrada (15. dec. 1914) je nastopilo na srbski fronti desetmesečno zatišje. Zavezniki Srbije, zlasti Italija so v tem času vedno odločneje zahtevali, da Srbija preide v ofenzivo. Vlada se je izgovarjala na epidemijo, ki je v tem času grozovito divjala v Srbiji, na pomanjkanje streliva in topov večjih kalibrov, pomanjkanje mostovnega materiala in na nevarnost od Bolgarske. Zahtevala je tudi 200.000 borcev, da se zavaruje bolgarska meja.

To dejstvo je izbilo dno prvotnemu odporu proti slovensko-hrvaškemu prostovoljstvu vsaj na videz, in sicer na intervencijo zaveznikov, zlasti Rusije. Poizkus Jugoslovanskega odbora, da formira svoje čete, se namreč zaradi odpora srbske diplomacije ni obnesel, pač pa so zavezniki tem potem bili opozorjeni na dragocen številan človeški material, ki leži brezplodno po vjetniških taboriščih širne Rusije.

Zavezniki so torej pač začeli pošiljati sanitetsko osebje in v dolinah rek Morave in Kolubare kopičiti vojni material, glede 200.000 borcev pa so Srbiji pokazali pot, kje naj jih išče. Baje je celo sam car Nikolaj moral osebno zahtevati formacijo prostovoljskih čet pod vodstvom srbskih oficirjev.

Na ta način je prišlo v poletju l. 1915. do formacije prvega prostovoljskega oddelka v Skoplju. V tem času je tudi prišel prvi transport prostovoljcev iz Rusije, in sicer večina inteligentov. Med ujetniki južnoslovanskih narodnosti v Srbiji je bilo le malo odziva.

Kmalu po porazu Srbije je Jugoslovanski odbor izdal obširen proglas na vse Srbe, Hrvate in Slovence izven mej Avstro-Ogrske, naj vstopijo v vrste srbske vojske. Uvodoma proglas, ki je delo kompromisa, naglašja žrtve Srbije za osvoboditev in zedinjenje. V nadaljnjem proglas podčrtava dolžnost sodelovanja v delu za našo osvoboditev in končuje s klicem za svobodo.

Temu pozivu je sledil navdušen odmev širom vseh delov sveta, kjerkoli so prebivali južni Slovani. Ta odziv bi bil vsekakor še večji, ko bi ga ne bila zavirala srbska diplomacija, ki je vedno in povsod potiskala v ospredje Srbijo in srbstvo z očitnim namenom Slovincem in Hrvatom ohladiti navdušenje in tako zmanjšati njihove zasluge zlasti na politični tehnici.

Pred odhodom na bojišče so prostovoljci v Antafogasti meseca decembra l. 1915. prisegli na to-le zelo značilno besedilo: »Prisegam na sinovsko ljubezen svojega rodu; prisegam na slovansko kri svojega očeta, na plemenito mleko svoje matere; prisegam na mučniški pepet naših prednikov, na sveto prst rodne naše grude; prisegam na globino našega širokega Jadranskega morja, na višino neba, veliko Solnce Svobode: da bom stal junaško, neustrašeno, ramo ob rami, bok ob boku z brezsmrtnim srbskim junakom v svetem boju za osvoboditev in zedinjenje južnih Slovanov — do zadnjega zdihljaja, do zadnje kaplje krvi. Tako naj mi pomaga Veliki Bog Prava, Pravice in Resnice!«

b) V Rusiji.

V Rusiji so medtem odposlanci Jugoslovanskega odbora neumorno delali za formiranje prostovoljskih čet. Že v prvih početkih pa se je pokazalo, da so šli odposlanci Jugoslovanskega odbora srbskemu šovinizmu preko volje prvih prostovoljcev preveč na roke, dočim je dr. Trumbić s svojo intervencijo stvar za slovensko-hrvatske prostovoljce še poslabšal in bil bolj »papeški od papeža«.

Srbska vlada je poslala v Rusijo za instruktorje (prav za prav za destruktorje) prostovoljskim četam skoraj same črnoroške oficirje. Prvi oficirji s polkovnikom (zdaj generalom) Hadžićem na čelu so dospeli v Odeso v aprilu, ostali pa s polkovnikom Kušakovićem v maju mesecu. Takoj se je formiral štab »I. srbske dobrovoljske divizije« s polkovnikom Hadžićem na čelu.

Iz vseh taborišč širom Rusije so se zbirali prostovoljci v Odeso; mnogi sploh niso vedeli za kaj gre. Tako je prišlo v Odeso tudi mnogo Čehov, proti čemur je protestiral češki odbor v Kijevu. Slovenci in Hrvati, ko so prišli v Odeso in spoznali, da o sanjanem jugoslovanstvu v vodstvu odeškega prostovoljstva ni ne duha ne sluha, so začeli protestirati. Začel se je boj za najprimitivnejše človečanske pravice dobesedno na življenje in smrt. Zato se je odposlalo del prostovoljcev v Benderi (Besarabija), drugi del pa v Reni (Romunija), kamor so končno prišli tudi oni iz Benderi pod komando glasovitega polkovnika Hadžića. Tu je bila formirana srbska divizija s štirimi polki pehote, z mitralješkimi oddelki, komoro in z gorsko artilerijsko divizijo, v kateri so bili sami Rusi. V Odesi je ostal dopolnilni bataljon s 1000 prostovoljci. Ker je prihajalo dnevno do 100 prostovoljcev, je bilo mogoče v kratkem izpopolniti na bojno višino tudi manj številne edinice. Tako je imela prva divizija v Reni že 17—18 tisoč ljudi.

V sestav tako zvane »dobrudžanske vojske«, ki je bila pod komando ruskega generala Zajenčkovskega, je spadala tudi srbska prostovoljska divizija.

Prišlo je do borbe z Bolgari. V prve vrste je bila vržena prostovoljska divizija. Kljub vsem žalitvam njihovega narodnega ponosa, kljub pomanjkanju v najnujnejših stvareh so se hrabro držali tako Srbi, kakor tudi Slovenci in Hrvati. Od komaj 16.000 ljudi, kolikor jih je bilo v borbenih vrstah, je padlo že v prvih operacijah več kot 6000 mož ranjenih in 750 mrtvih.

Medtem se je začelo formiranje druge divizije in za komandanta Srbskega prostovoljskega korpusa je bil imenovan general Živković, ki je bil pač taktnejši od nedostopnega Hadžića. Ko je ruski general Zajenčkovski zahteval nadaljnjih 4000 mož in 40 oficirjev za Dobrudžo, mu jih general Živković ni hotel poslati, smatrajoč pravilno, da bi se s temi ljudmi ne mogla popraviti skrajno slaba vojna situacija za Ruse in Romune v Dobrudži. Za Romune, ki so se v mašah predajali Bolgarom, naj bi krvaveli prostovoljci! S tem sta si Živković, zlasti pa njegov štabni načelnik polkovnik Kušaković, takoj pridobila simpatije prostovoljcev. Kljub utemeljenemu odporu proti pošiljanju prostovoljcev na fronto, ko še ni ohlajena kri strahovitih izgub, je prejel polkovnik Kušaković ponovno zapoved, naj pošlje 2000 mož. Od teh 2000 mož se je večina uprla že medpotoma in ni odšla v Dobrudžo. To je bilo povsem naravno, zakaj le uspešne operacije morejo vzdržati prostovoljske organizacije na višini discipline in morale. Zato si Hadžić ni spletel lavorik v Dobrudži in je prostovoljsko gibanje že v kali zadušil in po nepotrebnem povzročil celo krvave poboje med prostovoljci in celo uboj srbskega oficirja zaradi narodnostnih pravic in teptanja človeškega dostojanstva.

General Živković je skušal popraviti Hadžićevo usodno napako, a bilo je že prepozno. Zahteval je, da se povrne iz Dobrudže ostanek desetkovane prostovoljske divizije na odmor v ozadje, kar se je zgodilo šele

po dolgem oklevanju. Toda razkroj v prostovoljskih vrstah je bil tako silen, da se je vrnilo iz Dobrudže v komando komaj okrog 1000 mož, vse drugo je bilo ranjeno, mrtvo, ali pa se je razkropilo. To je bil »uspeh«
Hadžičeve politike!

Vendar se je polagoma od ozdravelih vojakov in stalno dohajajočih novih prostovoljcev obnovila I. divizija z 10.000 možmi, dočim je druga štela do 8000 mož.

Od 1. oktobra l. 1916. se je začelo sistematično zbiranje prostovoljcev v Odeso. Vsi ujetniki srbske, hrvaške ali slovenske narodnosti so se namreč morali iz vseh taborišč širom Rusije poslati v Odeso. Tako je prihajalo k dopolnilnemu poveljstvu dnevno več kot 1000 mož; med njimi mnogo Nemcev in Madžarov, ki so se ob zajetu izdajali za Srbe ali Slovence, da bi se jim v Rusiji bolje godilo. Taki elementi že a priori niso pristali na prostovoljstvo in so mnoge kolebajoče južne Slovence odvrčali od upisa med prostovoljce. Začelo se je s silo in prišlo je tudi do pretepanja in celo do krvavih pobojev. Zato je bilo mnogo tudi takih, ki so bili vse drugo prej kot prostovoljci in ki so skušali porabiti prvo priliko za pobeg.

(Konec prihodnjič.)

Fran Erjavec:

Pregled zgodovine socialističnega gibanja med Slovenci.

(Nadaljevanje.)

Pri tej slovesnosti je bil navzoč tudi predsednik prejšnje leto ustanovljenega rokodelskega društva v Celovcu, Haderer, a Kolping sam se je podal iz Ljubljane osebno ustanavljat rokodelsko društvo v Trstu. Iz te dobe je tudi rokodelsko društvo v Mariboru. Pobudo za njegovo ustanovitev je dal mizarski pomočnik Kristof Ehrlich, ki je bil v prejšnjih letih član bratskega društva na Dunaju. Svojo misel je razložil vikarju mestne župnije, Martinu Knupležu, s katerim sta tudi vložila prošnjo za ustanovitev društva. Graško namestništvo je dne 21. marca l. 1855. ustanovitev dovolilo, občinski svet je prepustil snujočemu se društvu brezplačno sobo v meščanski bolnici in dne 26. decembra l. 1855. se je vršil ustanovni občni zbor v navzočnosti 15. mojstrov, 51. pomočnikov in nekaterih drugih prijateljev. Prvi predsednik je bil Knuplež in prvi starosta Ehrlich. Tri leta za mariborskim je bilo ustanovljeno tako društvo tudi v Celju, namreč dne 13. maja l. 1858. Pobudo zanj so dali rokodelski pomočniki sami, ki so poznali taka društva po drugih mestih. Ti so se obrnili na tedanjega celjskega opata Matijo Voduška, ki je izvedel vse potrebne priprave, dal v Kapunovem gradu društvu na razpolago dve sobi, a za predsednika je določil mestnega kaplana Josipa Jeraja. Mlado društvo, v katerega se je vpisalo takoj 24 članov, je začelo delovati jako živahno (osnovalo je takoj svojo šolo), a sredi 60. let je začelo hirati. Nemškutarsko meščanstvo in libe-

ralni mojstri so mu vedno bolj nasprotovali, zaradi česar je število včlanjenih pomočnikov padalo, a ostanke so razpršile vojske tako, da so dne 20. maja l. 1866. društvo razpustili in se tudi pozneje ni več obnovilo.

Tako so dobila sredi 50. let svoja rokodelska društva ze vsa glavna oporišča slovenskih rokodelcev, to je Ljubljana, Maribor, Celje, Celovec in Trst. Čeprav društva niso imela izrečno slovenskega značaja, ker so prijateljsko združevala rokodelce obeh narodnosti, vendar so bila za slovenske rokodelce dalekosežnega socialnega in izobraževalnega pomena. Bila so sicer popolnoma nepolitičnega značaja, zato jim tedanja reakcionarna vlada tudi ni delala nobenih ovir, obratno, ker so bila pod popolnim in direktnim vplivom cerkvenih organov, jih je še pospeševala in podpirala, vendar so imela posredno tudi politični vpliv, ker so smotreno gojila stanovsko zavest in so bila v dobi reakcionarnega absolutizma, ko se je začel tudi v Srednji Evropi polagoma uveljavljati gospodarski liberalizem z vsemi svojimi zlimi posledicami, edino zatočišče in opora socialno že tako razrvanega rokodelskega delavstva. Njih strokovni in moralni vpliv je bil izredno blagodejen, saj so izšle iz teh društev in njihovih šol, strokovnih tečajev itd. stotine vzornih obrtnikov, nešteti so dobivali od društva v slučaju potrebe gmotno pomoč, zlasti so pa omogočevala z dajanjem brezplačnega prenočišča in hrane mladim potujočim pomočnikom, da so obiskavali tuje kraje ter izpopolnili svojo strokovno izobrazbo. Ona so bila prvo zbirališče in vzgojevališče za poznejšo bojno delavsko gibanje, ki je našlo svoje prve propagatorje ravno iz vrst rokodelcev.

Ko so se v 60. letih tudi v Avstriji utrdile razne ustavne svoboščine in se je začelo tudi na zunaj pojavljati delavstvo kot poseben socialni sloj, so ta društva izgubila pomen za delavsko gibanje v ožjem zmislu besede, vendar na svoji eksistenčni upravičenosti niso utrpela prav nič, kar nam najlepše dokazuje njih lep nadaljnji razvoj do današnjega dne (danes je vseh Kolpingovih organizacij 1300 z nad 200.000 člani). Njih n ravno vzgojnega ter strokovno in splošno izobraževalnega namena ter družabnega (gledališke prireditve, pevski zbori, redna predavanja, razni večeri, izleti itd.) in podpornega dela (l. 1871. si je ljubljansko ustanovilo celo lastno bolniško blagajno, mariborsko pa l. 1886.), ki so ga ta društva v izdatni meri vršila, še dolgo, dolgo, deloma prav do danes ni mogla v tako posrečeni obliki nadomestiti nobena druga delavska organizacija, zato se tudi niso mogla preživet. Pri ljubljanskem društvu je postal po Vončinovi smrti njegov naslednik prav tako delavni realčni profesor Janez Gnezda, ki je vodil društvo celih 30 let (1874—1904). Za časa njegovega predsednikovanja si je postavila (l. 1887.) organizacija svoj »Rokodelski dom«, a njegov naslednik, kanonik A. L. Stroj (od l. 1904. dalje) je pa začel svoje plodonosno delo z veliko obrtno razstavo v Ljubljani, ki je vzbudila splošno pozornost. Tekom 70 letnega obstoja je bilo sprejetih v društvo nad 2500 članov in še sedaj jih šteje okrog 200, a iz društva samega so

izšla še Mladeniško društvo (l. 1896.), Društvo rokodelskih mojstrov (l. 1909.) in Društvo za varstvo vajencev (l. 1909.). Prav tako živahno se je gibal vsa leta mariborsko društvo, v katero je bilo sprejetih doslej že nad 3000 članov. L. 1858. si je nabavilo svojo zastavo, toda do svojega lastnega doma kljub nekaterim poizkusom ni moglo priti (od l. 1880. do 1924. je bilo nastanjeno v Lekarniški ulici št. 6). Predsedovali so doslej mariborskemu društvu M. Knuplež (1855—1856), Fr. Kranjc (1856—1860), M. Bratuša (1860—1863), M. Kovačič (1863—1879), Heržič J. (1879—1882), dr. M. Napotnik (1882—1885), dr. Fr. Feuš (1885—1912), dr. A. Medved (1912—1925), Fr. Osterc (1925) in Ljubša M. (od l. 1925.), a starost je imelo društvo doslej 34, najdalje sta zavzemala to mesto V. Görlich (1868—1875) in B. Rebernik (1892—1901). Posebne važnosti za slovenske rokodelce je bilo zlasti v prejšnjih desetletjih celovško društvo, katero je soustanavljal in dolgo let vodil Andrej Einspieler in v katerem se je vršil celo pouk slovenščine. Z izdatno Einspielerjevo pomočjo si je društvo postavilo tudi svoj lastni dom. Razen teh prvih kat. društev rokodelskih pomočnikov so se v poznejših letih ustanovila ta še v Št. Vidu nad Ljubljano (ustanovila l. 1883. kaplan J. Žan in župnik Volc, duša mu je bil ves čas A. Belec in l. 1888. si je zgradilo svoj dom), v Novem mestu (ust. l. 1886. prof. dr. J. Marinko, dobilo lasten dom in si osnovalo lepo knjižnico), na Vrhniki (ust. 30. avg. l. 1891. Peter Bohinjec, osnovalo lastno bolniško podp. blagajno), v Škofji Loki (ust. 6. jan. 1895., lasten dom in lepo knjižnico), v Ajdovščini in v Tolminu, a mnogo naših rokodelcev je bilo včlanjenih tudi v bratskih društvih v Zagrebu, Varaždinu, v Gradcu (kjer je bil pred vojno 8 let podpreds. M. Ljubša, sedanji predsednik mariborskega društva), v Beljaku in v Št. Vidu ob Glini. Ob priliki proslave 70 letnice mariborskega društva dne 6. sept. 1925. so se zbrali zastopniki nekaterih bratskih organizacij ter položili temelj za osnovanje škofijskih zvez in centralne zveze jugoslovanskih kat. društev rokodelskih pomočnikov, dočim so bila poprej včlanjena v kolinski centrali.

Kakor že omenjeno, katoliška društva rokodelskih pomočnikov nikoli niso imela razredno bojnega značaja, temveč izrazito stanovski. Vedno so skušala gojiti pristrčne odnošaje med mojstri ter njih pomočniki in vajenci, zato se tudi nikoli niso posluževala kakih represalij, s kakršnimi nastopa moderno delavsko gibanje, pač pa seveda ne odvrčajo svojih članov, da bi ne bili ti istočasno včlanjeni tudi pri posebnih strokovnih organizacijah. Glede na to je razumljivo, da se niso nikoli zapletala v kake znatnejše zunanje boje, niti ne z organizacijami materialističnih socialistov in da so ostajala društva v javnosti skoro neopažena, zaradi česar je tudi njih zgodovina le bogata knjiga sicer tihega in mirnega, a globokega in uspešnega pozitivnega dela. Važna so pa tudi za zgodovino delavskega gibanja v ožjem zmislu, ker predstavljajo prvo in najstarejšo obliko svobodne organizacije delavstva, čeprav samo rokodelskega.

(Dalje.)

Politični pregled.

Zunanjepolitični dogodki. Angleško-italijanska zveza proti francosko-nemški zvezi. Stara politika Anglije stremi za tem, da ohrani na evropskem kontinentu politično ravnotežje. Po lokarnski pogodbi in vstopu Nemčije v Društvo narodov je politični prestiž Francije zrasel ter se je še povečal po sestanku Brianda s Stresemannom v Thoiryju, kjer sta se ta dva gibčna državnik dne 17. septembra štiri ure razgovarjala o pogojih za ožjo zvezo med Nemčijo in Francijo. Težave, ki moré eno in drugo državo, naj bi se odstranile v medsebojnem sporazumu. Nemčijo tišči okupacija poreske pokrajine in določba, da se ji vrne saarsko ozemlje l. 1935., ako bo plebiscit odločil zanjo, za bližnjo bodočnost pa bi hotela doseči redukcijo francoskih okupacijskih čet v Porenju. V nemškem časopisu je temu sestanku sledil vesel odmev. Tudi Francija bi od takega nadaljnjega sporazuma z Nemčijo imela korist, ker bi mogla s 700 milijoni nemških zlatih mark, ki bi jih predstavljala mobilizacija nemških železniških obilgacij kot kompenzacija za evakuacijo Porenja, in s 300 milijoni zlatih mark, ki bi jih plačala Nemčija za vrnitev saarskega ozemlja, sanirati in stabilizirati svoj frank.

Anglija s tako francosko-nemško zvezo ni zadovoljna, in Italija je to razpoloženje Anglije izkoristila zase. Na Mussolinijevo željo sta se 30. septembra sestala v pristanišču Livorno Chamberlain in Mussolini. Italijansko časopisje je bilo zgovornejše od angleškega in je priznalo, da sta državnik razpravljala o važnih političnih vprašanjih, mnogo važnejših, kakor je tangersko vprašanje, ki je bilo tedaj aktualno vsled zahtev španske, da se mora Tanger pritigniti v špansko sfero, in vsled izjave Mussolinija, da je tudi Italija zainteresirana na vprašanje Tangra, ki se razpravlja že 22 let in teži špansko, ker so Rifanci dobivali orožje in municijo preko Tangra.

Več o razgovorih v Livornu stvarno ni prišlo v javnost, vendar se vidijo obrisi politične črte, ki sta jo zasnovala Chamberlain in Mussolini.

Italijanska politika je imperialistična. Rodos in Dodekanez ob maloazijskem obrežju so za Italijo oporišče za njeno prodiranje v Malo Azijo. Italija jih je osvojila, ne iz nasprotstva proti Grčiji, marveč za svoje namene proti Turčiji. Brez Angleške tega svojega načrta ne bi mogla izvesti. Pa tudi ob nasprotovanju Francije bi to šlo težko. Zato bo brez dvoma spremenila svojo taktiko proti Franciji in bo skušala pridobiti Francijo za prijateljsko zvezo. Fašisti so po časopisu namigavali na akcijo proti Franciji,

češ, da dobivajo atentatorji na Mussolinija na Francoskem zatočišče, trditev, ki jo je francoska javnost z ogorčenostjo zavrnila. Nemško časopisje je poročalo, da je bilo že 300.000 fašistov na pohodu proti Nici, da jih je pa Mussolini zavrnil s pomočjo rednega vojaštva, Francozi pa da so bili na fašistovski maščevalni akt dobro pripravljeni.

Časopisje poroča o pripravah Italije, da bi s pomočjo Grkov in Bolgarov nastopila v Mali Aziji. Za Grke bi pomenilo to revanžo za izgube v Mali Aziji, Bolgare bi pa odškodovali z izhodom na Egejsko morje. Točnost teh vesti ni potrjena, a brez vsake podlage nedvomno niso. Brez sporazuma s Francijo pa bi bila nameravana akcija Italije obsojena na neuspeh. Saj se je ne bi Anglija aktivno udeležila.

Spor v ruski boljševiski organizaciji se je končal s popolno zmago sedanjega voditelja v boljševiski stranki, Josipa Stalina. Zinovjev in Trocki sta s svojo strujo ostala na članskih zborovanih skorodane osamljena. Ni si lahko misliti, da opozicija prav nič ne bi bila poznala razpoloženja v komunistični stranki in bi se bila kljub temu spustila v borbo z uradnim vodstvom stranke, tem manj, ker pozna brezobzirnost metod svoje stranke, ki se ne straši najhujših sredstev proti svojim protivnikom. Zato je verjetno, da so Zinovjev, Trocki in njuni soimisljeniki započeli borbo z ozirom na razpoloženje širokih slojev, ki so izven komunistične organizacije.

Monarhistična struja na Poljskem. Maršal Pilsudski se približuje desničarjem; listi poročajo, da se je sestal v Nieczvieu z knezom Radzivilom, predstavnikom monarhističnega in konservativnega plemstva na Poljskem, in pripisuje temu dogodku monarhistične cilje. Ustanovila naj bi se velika konservativna stranka, ki bi izpremenila republikansko obliko države v monarhistično. Če se bodo te vesti potrdile, potem pomenijo, da Pilsudski s svojim načrtom ne upa uspeti in išče novih poti, ali vsaj nove zaslonbe, ker si mora biti svest, da bo izzval s svojo namero levčarje, na katere se je dosedaj naslanjal.

Fr. S.

Notranjepolitični dogodki. Številno zastopstvo češkoslovaškega parlamenta, okrog 70 poslancev vseh čeških in slovaških strank, je vrnilo 3. oktobra obisk našim parlamentarcem in si je ob tej priliki ogledalo glavne in znamenitejše dele naše države. Povsod so bili navdušeno pozdravljeni, najlepše na v Ljubljani. V narodni skupščini se je vršila skupna seja naše in češkoslovaške parlam. delegacije. Sprejete so bile resolucije za kulturno in gospodarsko zблиžanje in intimnejše sodelovanje obeh držav.

Narodna skupščina je bila sklicana povodom obiska čeških parlamentarcev, potem pa je sledila vladna kriza, o kateri se je že davno vedelo, da je neizogibna. Vprašanje je bilo, kdo bo šel iz vlade, ali radičevci ali njihov disident dr. Nikić. Šel je številčno slabější, dr. Nikić, ki so ga radičali pustili pasti, pa so hkrati udarili tudi Radiča, ki je zahteval po Nikićevem odhodu en resor več zase. Za povod krize so vzeli nerodno obnašanje in nepremišljene izraze, ki se jih je poslužil g. Radić povodom obiska češkoslovaških parlamentarcev v Zagrebu. Uzunović je svojo ostavko sicer umaknil, toda rekonstrukcije, ki jo je pričakoval Radić, ni bilo. Mnogo se je govorilo in še več pisalo o tem, da bi se vlada rekonstruirala in razširila z vstopom Jugoslovanskega kluba v vlado. G. Uzunović je sam s svojimi izjavami dajal povoda politični javnosti, da se je tri tedne dan za dnevom bavila s tem vprašanjem, toda niti uradnih razgovorov ali pogajanj ni bilo in Jugoslovanski klub sploh ni dobil od kompetentne strani nobenega vabila za vstop v vlado ali poziva za kaka pogajanja, znak da se od vladne strani dosedaj sploh ni resno mislilo na razširjenje te vlade na kako drugo stranko. Uzunovićeva obnovljena vlada brez dr. Nikića je za dalje časa nemogoča, kljub veliki večini, ki jo ima v parlamentu, in to vsled notranje razpukanosti v radikalni stranki. Razmere v radikalni stranki se kljub vrnitvi g. Pašića v Beograd niso razčistile in vsled tega položaj Uzunovićeve vlade ni nič manj delikaten, kakor je bil pred štirimi meseci.

Fr. S.

Kulturni pregled.

Knjige Vodnikove družbe za l. 1926. V 4. štev. letošnjega letnika »Socialne Misli« smo poročali o ustanovitvi Vodnikove družbe ter zapisali ob tej priliki: »... Nihče nam pa seveda na drugi strani tudi ne more odrekati pravice, da izrazimo že naprej svoje nezaupanje in sumnjo, da to ne bo nobena kulturna ustanova, temveč le nov člen v strankarsko propagandnem organizmu SDS.« To sumnjo nam sedaj glasno in jasno potrjujejo že prve publikacije navedene družbe, ki so izšle pred nekaj dnevi v prav okusni opremi. Izdala je družba letos štiri knjige, in sicer »Veliko pratiko za l. 1927.« (uredil dr. A. Debeljak), »Iz tajnosti prirode« (uredil dr. P. Karlin), »Beli mecesen« (Jožef Kozak) in »Pravica kladiva« (Vlad. Levstik) v skupnem obsegu 471 strani. Najboljša je nedvomno »Velika pratika«, ki objavlja par prav dobrih in prijetno pisanih poučnih razprav in pregledov (seveda strogo v duhu slavnostnega »narodnega in državnega edinstva«), čeprav tudi v njej ni one bogate pestrosti in smotnosti, kot jo kaže zlasti zadnja

leta Koledar Družbe sv. Mohorja. Poljudno znanstvo naj bi zastopala knjiga »Iz tajnosti prirode«, ki obsega štiri razprave (tri psevdonimne!). Zadovolji človeka kvečjemu »Boj za severni tečaj«, dočim bi avtor »Pravljice o lakoti« najbrž ne dobil prav nikjer druge prostora za svojo vprav vzorno nerodno naivnost. Kakšno globoko in res napredno »poljudno učenost« odkriva ta knjiga, naj kaže tale primer: »... Kakor se še danes godi, je neki ribi na um prišlo, poskusiti svojo srečo na suhem... Plavuti je izpremenila v nožice, se odrekla enkrat za vselej škrgam in se odločila za dihanje s pljuči — ter postala lazivec, s čimer je srečno rešila nalogo, katero so si podjetni njeni predniki stavili že v predkarbonski tvorbi, devon imenovani« (str. 32). K temu je menda vsak komentar odveč. Tretje delo, Kozakov »Beli mecesen« naj bi bil nekaka himna našim Kamniškim planinam, toda že sama fabula je prisiljeno izvita iz trte ter nenaravna. Življenja naših »hribovcev« pa avtor sploh ne pozna in tudi onega globokega čara planin očitavno avtor ne občuti, zaradi česar ga skuša — markirati.

Najvažnejša publikacija je povest Vladimirja Levstika »Pravica kladiva«. Bajje je sam odbor Vodnikove družbe to delo izprva zavrnil, a na »intervencijo« enega izmed voditeljev SDS potem vendarle izdal (torej je tudi pri VD še neka višja instanca, ki jo očitajo Dr. sv. Moh.). Da bo šel g. Levstik dajati svoje ime in svoj nekdanji renome kdaj za taka dela, nismo nikoli pričakovali, kajti ta povest ni prav nič drugega, nego v leposlovno obliko prelita zbirka Dr. Žerjavovih uvodnikov v prosluli »Domovini«. Banalen politično agitatoričen spis proti SLS in za SDS, s kakršnimi je krmil pred vojno svoje »napredne« prišaste tako rad »Slov. Narod« in kateremu dela po vojni družbo le še »Pater Kajetan«. Nedvomno je znak največje kulturne dekadence, če umetnik sam pljune na svoje poslanstvo.

Tako se nam je torej predstavila VD. Kar smo pričakovali in napovedovali, to smo tudi res dobili: politično založništvo za politične svrhe in namene, zato je popolnoma razumljivo, da ga javnost smatra in ravna z njim kot z izrazitim političnim činiteljem.

L. K.

Literatura. Uredništvo je prejelo:

H. Rider Haggard: *Jutranja Zvezda*. Iz angleščine prevel P. M. Černigoj. (Ljudska knjižnica, 21. zv.) Ljubljana, 1925. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 307. — Povest, katere dejanje se godi v starem Egiptu, je vzbudila na angleškem knjižnem trgu precejšnjo pozornost in jo bo najbrže tudi naše ljudstvo prav rado bralo. Vsekakor bi pa morale imeti ljudske izdaje takih del v svojo boljše razumevanja nekaj primernegega uvoda.

Socialni pregled.

Delavska zbornica. (Konec.) Drugi pravilnik, ki ga je sprejela zadnja plenarna seja DZ je pravilnik za »Kulturno-prosvetni odsek« (le kdo si je izmislil to nezmisljeno ime?). K pravilniku samemu ni kaj pripomniti, ker so pravilniki pri takih institucijah gola formalnost. Gre predvsem za duh, ki vlada v njih in za sposobnost vodilnih funkcionarjev, o čemer je pa doslej seveda vsaka sodba še nemogoča. Vsekakor je pa mogoča načelna debata o primernosti in neprimernosti take vrste udejstvovanja DZ sploh. Ravno pri kulturnem delu prihajajo namreč še prav posebno do izraza kulturna načela, na katerih temelje posamezne naše delavske organizacije in tu vladajo taka diametralna nasprotstva, da si je kako globlje sodelovanje materialistično, liberalno in krščansko usmerjenega delavstva res težko misliti, razen v slučaju, da se en del delavstva popolnoma podredi drugemu, kar ga pa seveda ogroža naravnost pri njegovih koreninah. Iz tega razloga bi bilo morda vendarle vsaj zaenkrat še umestneje, da bi DZ gmotno podpirala že obstoječe prosvetne organizacije po delavskih krajih, pri čemer bi bil teh podpor deležen tudi neprimerno večji krog delavstva, nego sicer. Ta stran tega vprašanja je važna zlasti še zato, ker se izločuje polagoma tudi pri nas še iz delavskih vrst in na račun širokih plasti delavstva nekaka delavska aristokracija, o kateri toliko tožijo zadnja leta po drugih državah. — Tretje važno vprašanje, ki ga je obravnavala plenarna seja, je bila končno misel o ustanovitvi invalidnega, starostnega in brezposelnega zavarovanja potom privatne iniciative. Tako zavarovanje je možno v štirih oblikah, in sicer: kot delniška družba, kot zavarovalno društvo, kot pomožna blagajna v zmislu zakona iz l. 1892. in kot društvo v zmislu društvenega zakona iz l. 1867. Jasno je, da je to velevažen problem, ki zahteva intenzivnega proučevanja in temeljitih priprav, zato do kakih definitivnih sklepov tudi še ni moglo priti. Mi sploh dvomimo, da bi bilo tako zavarovanje na podlagi zasebne iniciative pri nas že izpeljivo, razen seveda za prav mal krog delavstva. F. E.

Socialno zavarovanje v Češkoslovaški. Z 1. julijem 1926 je stopil v veljavo v češkoslovaški republiki nov zakon o socialnem zavarovanju. Ta je menda najmodernejši v vsej Evropi. Izjemo dela samo zakon za zaščito delavstva v Uniji socialističnih sovjetskih republik. Po mnenju strokovnjakov je novi češkoslovaški zakon s socialnega, gospodarskega, zdravstvenega in moralnega stališča lepa slika pažnje češkoslovaške vlade, zlasti pa dr. Winterja, kateremu gre največ zaslug, da se je ta zakon izglasoval. Glavni deli zakona so naslednji:

Zavarovanje za slučaj bolezni. Z ozirom na prejšnji zakon, kjer je bilo

za slučaj zavarovanja ob bolezni 13 meznih razredov, so te v novem skrajšali na 10.

razred	dnevnice	zav. mezda
I.	do 6— Kč	4— Kč
II.	od 6— do 10— Kč	8— Kč
III.	od 10— do 14— Kč	12— Kč
IV.	od 14— do 18— Kč	16— Kč
V.	od 18— do 22— Kč	20— Kč
VI.	od 22— do 25:50 Kč	24— Kč
VII.	od 25:50 do 28:50 Kč	27— Kč
VIII.	od 28:50 do 31:50 Kč	30— Kč
IX.	od 31:50 do 34:50 Kč	33— Kč
X.	nad 34:50 Kč	36— Kč

Zavarovani delavci imajo pravico do 1. brezplačne zdravniške oskrbe (zdravila, zdravniški ogledi itd.), ki traja najdalj eno leto; do te imajo pravico tudi rodbinski člani zavarovanca; 2. hranarine, in sicer za

I. razred	2:70 Kč
II. razred	5:30 Kč
III. razred	8— Kč
IV. razred	10:60 Kč
V. razred	13:60 Kč
VI. razred	16— Kč
VII. razred	18— Kč
VIII. razred	20— Kč
IX. razred	22— Kč
X. razred	24— Kč

3. zavarovane delavke do porodnice (zdravniško pomoč in zdravljenje, denarno podporo enako hranarini, in sicer 6 tednov pred in 6 tednov po porodu) in 4. do pogrebne v iznosu 30kratne zavarovane dnevnice. Zavarovani člani imajo pravico do pogrebne tudi, ako mu umrje družinski član.

Ravnateljstvo sestoji iz 10 članov, in sicer iz 8 zastopnikov zavarovancev in 2 zastopnikov delodajalcev. Nadzorovalni odbor tvori 8 članov delodajalcev in 2 zastopnika zavarovancev. Paritetno sestavljeno razsodišče sestoji iz 12 članov.

Zavarovanje za slučaj onemoglosti in starosti. Tu so sedaj samo 4 razredi, in sicer: razred A (dnevna plača do 14 Kč) del. prispevek 4:50 Kč; razred B (dnevna plača od 14—22 Kč) del. prispevek 5:70 Kč; razred C (dnevna plača 22 do 28:80 Kč) del. prispevek 7:10 Kč in razred D (dnevna plača nad 28:50 Kč) del. prispevek 8:80 Kč. Po 150 tedenskem čakalnem roku dobi zavarovanec pravico do izplačevanja invalidske rente. — Do starostne rente ima zavarovani član pravico, ako je dovršil 65. leto (pri nas 70 let). Vdovnica dobi žena zavarovanega člana, ki je ob svoji smrti imel pravico do rente. Vdovnica znaša polovico invalidske oziroma starostne rente, do katere je imel umrli pravico. — Do otroške rente ima pravico otrok umrlega zavarovanega člana do dovršenega 17. leta. Otroška renta znaša eno petino očetove rente, ako je otrok popolna sirota, pa znaša ta renta dve petini roditeljeve rente, razen tega še plačuje otrokom še desetinka rente za njih vzgojo. — Invalidska renta sestoji iz 500 Kč in državnega

doplačila 500 Kč ter ene petine doplačila plačanih dodatkov za invalidsko in starostno zavarovanje (torej 500 Kč + 500 Kč + $\frac{1}{5}$ plačanih dodatkov in prispevkov). Najmanjša renta znaša 1129, a najvišja 5400 Kč letno.

Po tem novem češkoslovaškem zakonu o socialnem zavarovanju je zavarovanih okroglo 2.500.000 oseb. Niso pa sedaj še zavarovani rudarji ter državni in javni nameščenci, katerih je okroglo 1.500.000, kar se bo pa kmalu zgodilo, tako da bo znašalo število zaščitene v Češkoslovaški okroglo 4.500.000 članov.

—eš.

Socialna politika v Uniji sovjetskih republik. Čeprav dobivamo iz sovjetske Rusije jako nasprotujoča si poročila o socialnem položaju ondotnega delavstva, nam je vendar možno, na si iz referatov evropskih delavskih delegacij ustvarimo vsaj nekoliko objektivno sliko o socialni politiki današnje Rusije. Socialna zakonodaja v Rusiji je morda najmodernejša, kar jih sploh poznamo v kapitalističnem svetu. Interese industrijskih delavcev varujejo strokovne organizacije (komunistične, ki pripadajo Rdeči Strokovni Internacionali), ki štejejo nad 6 milijonov organiziranih članov in ki imajo tudi točen vpogled v celotno socialno zakonodajo in obenem tudi v ves državni aparat.

Bistvena razlika med socialno zakonodajo v kapitalistični državi in sovjetsko Rusijo je sledeča: Dočim morajo delavci v kapitalistični državi plačevati od svoje picle plače delno zavarovalnino, tega delavcem v Rusiji ni treba, ker morajo kriti vse stroške socialnega zavarovanja le podjetniki, to je država sama. Zakon v tem pogledu predpisuje, da so podjetniki dolžni plačevati 12 do 14% celokupne mezde za socialno zavarovanje delavstva. V Jugoslaviji pa hoče država ukiniti ministrstvo za socialno politiko in likvidirati socialno zakonodajo, z motivacijo, da ni za vzdrževanje potrebnih kreditov, kljub temu, da v Jugoslaviji delavstvo samo od svojih majhnih plač odračunava visoke prispevke za socialno zavarovanje tako, da ima država od teh prispevkov celo dobiček! Delovni čas je strogo določen, in sicer za ročne delavce osem ur dnevno, a delavci v nehigieničnih obratih delajo le šest ur dnevno, prav tako duševni delavci, a mladoletni delavci smejo delati le 4 do 6 ur na dan. Do dopusta imajo delavci pravico po pet in pol meseca dela, in sicer v izmeri dveh tednov; delavci v nehigieničnih obratih pa štirih tednov. V obratih in podjetjih se nahajajo komisije, ki imajo dolžnost skrbeti za varnost in za zdravstvo. Komisije so sestavljene iz državnih organov. Največje varstvo pa imajo mladoletni delavci in delavke. Mladina pod 14. leti ne sme biti zaposlena, od 14. do 16. leta pa samo v izjemnih slučajih. Noseče žene smejo opravljati od petega meseca dalje le lažja dela. Dojilje-matere imajo vsake tri ure po pol ure odmora za dojenje. Bolniško zavarovanje je urejeno tako-le: Do celotne po-

polne podpore (višina podpore je enaka višini plače) ima delavec pravico v slučaju bolezni iz bolniške blagajne za dobo štirih do petih mesecev, seveda uživa v tem času tudi vso potrebno bolniško oskrbo. — Starostno in invalidno zavarovanje jamči starim in pohabljenim delavcem in delavkam 80—100% pokojnino. Vseh ugodnosti, ki pripadajo delavcu ali delavki na podlagi socialnega zavarovanja, so deležni vsi člani družine. V slučaju smrti zavarovanega člana prispeva blagajna socialnega zavarovanja 70 odstotkov za pogrebne stroške. Ako umrje ali ako izgine hranitelj družine, tedaj dobiva družina pokojnino. Na Krimu se nahajajoč biva carska letovišča so sedaj v oskrbi državnih organov za zavarovanja delavcev, prav tako tudi letovišča na Kavkazu. Krimska letovišča služijo zdaj za okrevališča kmetov. Pri upravi soc. politike in zakonodaje imajo vodilno besedo delavci. —eš.

Retzbach A.: Leitfaden für die Soziale Praxis. Freiburg im Breisgau, 1922. Herder u. Co. G. m. b. H. Verlagsbuchhandlung. Str. 301+22. Socialno politična literatura (seveda neslovenska, ker pri nas se o tem le govoriči, strokovno proučuje pa ne) je postala zadnja leta vprav ogromna, toda malokje je izbira tako težka, kot ravno tu. Če človek pregleduje razne kataloge itd., bo naletel na celo povodenj vabljenih naslovov, a če delo naroči, mu bo navadno žal denarja, ker bo razočaran. Zlasti težko je dobiti danes dober priročnik, kjer bi dobil človek kolikor toliko izrpen in zgoščen pregled celotnega kompleksa moderne socialne politike, ki je ravno v zadnjih letih napravila tolike praktične izkušnje in take ogromne korake naprej. Za pričujočo knjigo mu denarja ne bo žal, kajti v povojni nemški literaturi ne poznam dela, ki bi bolje obravnavalo v kratkem in pregledno vse probleme moderne socialne politike. In kar je glavno: tu ni zgolj teoretiziranje, temveč knjiga življenja za življenje. Povsod se opira avtor na praktične izkušnje in na obstoječe nemške socialno politične zakone, ki morda danes prednjačijo vsemu svetu tako, da ima bralec pred seboj vedno popolnoma konkretno pot za rešitev raznih perečih socialno-političnih problemov, ob enem pa opozarja avtor vedno tudi na načelne motive, ki jih je treba upoštevati pri reševanju posameznih vprašanj. Razdeljeno je delo v pet knjig. Prva obravnava splošna načela, s katerih mora gledati katoličan na današnje socialne probleme, druga se peča z vprašanji delojemalcev, tretja z vprašanji srednjega stanu, četrta s splošnimi družabnimi problemi (n. pr. mladinskim skrbstvom, socialno higijeno itd.), peta pa z dobrodelnostjo. Razen tega ima delo še poseben dodatek, v katerem je vpoštevana vsa nemška socialna zakonodaja od l. 1922. do 1925. Na knjigo prav posebno opozarjam vse, ki se le količkaj pečajo s socialnimi vprašanji.

Fr. Erjavec.

Gospodarski pregled.

K volitvam v Zbornico za trgovino, obrt in industrijo. Mnogo se v zadnjih letih razmišlja o krizi parlamentarizma. Zdi se, da parlamenti v sedanji obliki res ne odgovarjajo več težnjam današnje dobe, ki se je že v veliki meri otesla liberalnega pojmovanja države, čigar otrok je konec koncev pač tudi današnji parlament. Vedno bolj stopa v ospredje misel stanovskih zastopstev. Ta misel sicer nikjer še ni izkristalizirana in težko je očrtati njen bodoči razvoj, vendar se čuti, da bodo dobili stanovi vsaj poleg političnega parlamenta vse večji vpliv. Vsem strankam, ki se bore proti liberalizmu, je zato mnogo na pospeševanju stanovskih organizacij in stanovskih zastopstev, naj bodo to delavske in kmetijske zbornice ali zbornice trgovcev in obrtnikov. Razumljivo je zato, da je bil interes na zadnjih volitvah v Zbornico za trgovino, obrt in industrijo, ki so se vršile 22. septembra t. l. zelo velik. Stali so si nasproti v glavnem zastopniki dveh struj: eni, ki še prisegajo na stari liberalizem in so gledali v zbornici močno strankarsko postojanko samostojne demokratske stranke, ki je v bistvu dedinja načel liberalizma, in drugi, ki čutijo, da bi morala biti zbornica predvsem stanovsko zastopstvo in da se mora njen delokrog in njene kompetence vedno bolj razširiti, če hočemo priti do urejenega gospodarskega življenja.

Treba je poudariti, da je kljub temu, da je pri teh volitvah druga struja podlegla, vendarle zaznamovati velik napredek. Ne samo, da je število glasov na strani druge skupine in da je torej večina obrtnišva in trgovstva krenila s poti gospodarskega liberalizma, ampak tudi v vodilnih gospodarskih krogih se je opazilo, da se skušajo otestiti tradicije, da mora biti trgovec in obrtnik v demokratskem taboru. Žalibog se srednji trgovci po malih mestih in trgih še najbolj dajo — kakor kaže rezultat — voditi od demokratske stranke. S tem so tudi najbolj dokumentirali kako globoko je v nekaterih krogih gospodarski liberalizem prodril. Odtod je tudi razumljivo, zakaj obrtniške in trgovske organizacije sorazmerno slabo uspevajo in prihajajo do veljave le tam, kjer so na pol uradne.

Razveseljivo dejstvo je bilo v tem volivnem boju, da se je ustvarila močna slovenska gospodarska fronta. Po vojni so demokratski krogi izročali politično in gospodarsko Slovenijo na milost in nemilost tujcem. Žalibog so tozadevno imeli dosti uspeha. Izviralo je to iz sebičnosti, osebne in strankarske. Zmagovalo je v teh krogih načelo, da je več posameznik, več stranka, kakor narodna celota. Ozirali se niso pri tem ne na koristi Slovenije, pa tudi ne na koristi celotne države. Skupaj s tem so za-

našali v naše kraje korupcijo, ki se je že močno uživala tudi pri nas v gospodarstvu in upravi. Proti tem krogom se je zdravi čut slovenskega gospodarstva uprl. Vsi, ki jim je več celota, kakor posameznik, so instinktivno čutili, da je treba nastopiti z vso odločnostjo proti metodam demokratske stranke. Do izraza je prišla ta gospodarska fronta prav pri teh volitvah. Četudi ne more pokazati po volitvah zunanega uspeha, se je vendar zavest, da je treba izločiti z vodilnih mest ljudi, ki jim je vse samo sebičnost, po njeni zaslugi silno okrepila in bo brez dvoma še rastla. Naše gospodarsko življenje se ozdravlja.

Zelo značilno je bilo za ta volivni boj, da je samostojna demokratska stranka pokazala na najbolj izrazit način, da je stranka starega liberalizma. Vso dobo zadnjih 30 let se zdi, da so ti krogi popolnoma prespali. Tudi razvoj demokratičnih strank v drugih deželah je šel mimo njihovega mišljenja. Kakor pred 30 leti, na prav isti način je namreč ta stranka napadala v tem volivnem boju zadrugištvo. Dokument nazadnjaštva demokratskih krogov bo za vedno, da je bilo njihovo geslo: V boj proti konsumom. Povsod je prodrlo načelo, da je eno najvažnejših sredstev, vzbuditi v ljudstvu čut skupnosti, ravno zadrugištvo. Če je zadrugištvo zavrglo oduševstvo, je s tem koristilo celemu narodu in solidnemu trgovstvu. Tudi ni imelo zadrugištvo nikoli namena uničevati poštenega trgovca. In vendar, kak krik je bil v demokratskem časopisu proti zadrugam! Celo vidovdanska ustava podčrtava pomen zadrugištva, tisti pa, ki najbolj obožujejo ustavo, dejansko z vsemi silami napadajo zadrugištvo. Iz tega pa je tudi razvidno, da razni zadrugi poizkusi, ki so prišli iz teh krogov, nikoli niso bili resno mišljeni in so seveda za to tudi žalostno končavali.

Pisati o vzrokih, da ona struja, ki ima za seboj številčno večino trgovstva in obrtnišva ni prodrla, nima mnogo pomena. Glavni vzrok, namreč volivni red s cenzusom in kategorijami je že itak »Socialna misel« v zadnji svoji številki omenila. Mogli bi naštevati še določbe volivnega reda o zbiranju glasovnic, ki so mogle v danih razmerah koristiti le demokratu, ravno tako bi se dalo govoriti o načinu agitacije, in raznih mahinacijah liberalnih organov, ki so prišli v stik z glasovnicami, pa tudi o osnovi, na katerih je slonel kompromis onih grup, ki so šle v boj proti zastopnikom gospodarskega liberalizma.

Volitve 22. septembra so bile po prevratu prve volitve v Zbornico za trgovino, obrt in industrijo. Prvič se je demokratska stranka tresla za svojo strankarsko postojanko. Rešil jo je volivni red. Precej jasno pa se je iz volivnih rezultatov pokazalo, da bo ta postojanka ob drugem naskoku za demokrate izgubljena. G. F.

VZAJEMNA ZAVAROVALNICA

V LJUBLJANI, DUNAJSKA CESTA 17

je edini slovenski zavarovalni zavod, ki zavaruje proti požarnim škodam poslopja, premičnine in poljske pridelke ter zvonove proti razpoki. Sprejema življenska zavarovanja v vseh kombinacijah.

Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana
Dunajska cesta št. 35.

Leta 1688 ustanov. **zvonarna** Karlovska cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vpeljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesejnih v Ljubljani in v Zagrebu.

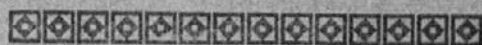
Najboljši material. Krasni glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Ugodni pogoji. Zahtevajte cenik.

Karol Polak

delniška družba.

Tovarna usnja, čevljev in
galanterijskih izdelkov.

Prodaja en gros in en detail v
posebnem lokalu v tovarni.

Inserirajte v „Socialni Misli“!

